

AZ ÁPOLÁS TÖRTÉNETE

Az ápolás célja minden időben ugyanaz: a beteg ember egészségének visszaadása, segítség a betegség ideje alatt. Óskori leletek bizonyítják, hogy már i. e. 4000 évvel is szerepe volt az ápolásnak: csonttörések, gyógyult koponyatrepanáció és ízületi betegségek nyomai fedezhetők fel a csontleleteken. Az élővilágban az állatok közül az elefántoknál és a delfineknél figyelték meg, hogy sérült társaikat körülveszik. A többiek hagyják, elpusztulni a betegeket.

Az ember alapvető tulajdonságai közé tartozik, hogy családtagjaikat betegségükben ápolják, fájdalmukat enyhíteni igyekeznek. A tapasztalatokat felhalmozva gyűjtögettek a gyógynövényeket, megfigyelték, hogy bizonyos források enyhítik a fájdalmakat. Tapasztalataikat továbbadták, így alakult lassan a gyógyító-ápoló tudomány.

Az ősi egyiptomiak papirusztekercsein található ápolásra utalások, falfestményeken szülés, sebkötözés ábrázolása. A tudás előbb a sámáné, majd később a papságé, de elsősorban a gazdagoknak biztosított az egyház ápolást. Mőzes könyveiben már említi, hogy az ápolók otthonukban is meglátogatták és feltehetően gondozták a betegeket.

Az ókori hinduk világában kiépített kórházi szervezet volt, valószínűleg elsőként a világon. A kórházi személyzet férfiakból állt, ők ápolták. A nők nem végezhetek otthonukon kívül munkát.

Elsőként határozták meg, hogy az ápolóknak milyen képességekkel kell rendelkezniük. Követelmény: a jó magaviselet, tisztaság, kedvesség, legyen ügyes és képes minden olyan szolgálat elvégzésére, melyekre a betegnek szüksége lehet.

Igen jelentős a gyógyítás az ókori Kínában. Kr. e. kb. 2700-as években élt *Sheu Nung* császár, akinek nevéhez fűződik a gyógyszeres terápia és az akupunktúra bevezetése.

Az ókori görögök és rómaiak körében is elterjedt az

egészség óvása és a gyógyítás. Aszklepiosz tiszteletére emelt asklepeionok alkalmasak voltak a pihenésre és az egészség helyreállítására. Ezekben az intézményekben fürdők is voltak, gyógyforrásokra építve, tornatermek, kezelő helyiségek. A papság tartotta fenn ezeket a helyeket és látta el a betegeket. *Hippokratész* (Kr. e. 460) Illemkönyvében utal az ápolók fontosságára. Ókori görög vázákon, tálakon látható a sebesültek ellátásának és sebkötözésének ábrázolása. A nők helyzete nehéz ebben a korban is, mivel alacsonyabbrendűeknek nyilvánították a férfiaknál. Azonban a monda szerint *Agrokide* férfi ruhába öltözve kezdte el a szülés körüli teendők végzését, majd elterjesztette a bábaságot a nők körében. Ettől kezdve a bábák a nők ápolásában is segédkeztek.

Mint a történelem során többször, az ókori Rómában is a harcok idején fejlődött leginkább az egészségügyi ellátás, az ápolás is. Az ásatások során komoly, kb. 200 sebesült ellátására alkalmas kórházakat tártak fel. Kórtermek, fürdők, gyógyszerházak, gondozó személyzet szálláshelye is megtalálható.

A kereszténység megjelenésével új tényező épült a gyógyászatba: a könyörületeség. Most már a gyógyíthatatlan betegeket is ápolták, sőt a járványok idején sem hagyták magukra a fertőzött betegeket. Felismerték az emberi méltóságot, felkarolták a szegé-

nyeket, elesetteket is. A diakonia = segítségadás szóból ered a Diakónus és Diakonissza, akik a betegek ápolásával foglalkozó egyházi személyek voltak.

A szegénygondozás eredményeként intézményrendszer is létrehozta: a szállóhelyeket (hospicium) és a kórházakat (hospitale) ahol a hajléktalan, elhagyott, idős

emberek, valamint a betegek, leprások is elhelyezést, ápolást nyertek.

Figyelmet szenteltek a halottellátásra és az eltemetésre is. Az ápolás nem kényszer-tevékenység volt, hanem önként vállalt feladat!

A középkorban, a római birodalom bukása után szerencsére a keresztény egyházszerkezet a betegellátás tudományát is megmentette a pusztulástól. Az új államok megalakulásával megkezdődött a hittérítő munka, ennek következtében a keresztény vallás Európa államvallásává lett.

A járványok, éhínségek idején a betegellátás is szükségesszerű maradt. A szerzetesrendek, hadi ápolórendek, vagy kórházi lovagrendek mellett a világi ápolórendek is alakultak.

A keresztény orvoslás elterjesztői közül is kitűnt a *Nursiai Benedek* (480–547)

által alapított szerzetesrend, a Bencések. Ők eljutottak a keresztény világ minden tájára, elhintették a nevelés és kultúra magjait, különösen a betegápolást és a gyógyítást.

Hazánkba is el eljutottak (Pannonhalma, Pécsvárad, Bakonybél stb.) 1030-ban nyílt meg Monte Cassinóban az első „stúdium particuláre”, ahol többek között tanulták az orvoslás ismeretanyagát és gyakorolták az ápolás teendőit.

A késői középkor legnépszerűbb európai szentje magyar királylány, *II. Endre* lánya volt: *Árpád-házi Szent Erzsébet*, aki 1227-ben, 24 évesen megözvegyült, ettől kezdve életét a betegápolásnak és jótékonykodásnak szentelte. Már életében beszéltek csodatetteiről. Halála után szentté avatták.

A X–XI. században a szentföldi zarándokutak mentén kolostor és ispotálylánc épült. Ekkor alakult a jeruzsálemi Szt. János lovagrend, később Máltai Lovagrend néven világhírűvé vált betegápoló szervezet, és részletes betegápolási szabályzat alapján végezték dicsőséges és felemelő tevékenységüket.

A céhszervezet kialakításával az egyházi ellátás mellett városi kórházakat építettek, amelynek élén az igazgató állt, aki világi ember volt, gazdálkodott és felügyelt az ápoló személyzetre is.

A reformáció idején felborult az egységes katolikus ellátás, azonban a rászorulókat és az egyház továbbra is igényelték az ápolást, így sorra alakultak a különböző rendek, melynek nagy része hazánkba is eljutott pl.: az Irgalmas Nővérek, a Kamilliánusok. (Folytatjuk)

Veres Tamásné
ápolási igazgató

AZ ÁPOLÁS TÖRTÉNETE

Az ápolás célja minden időben ugyanaz: a beteg ember egészségének visszaadása, segítség a betegség ideje alatt. Óskori leletek bizonyítják, hogy már i. e. 4000 évvel is szerepe volt az ápolásnak: csonttörések, gyógyult koponyatrepanáció és ízületi betegségek nyomai fedezhetők fel a csontleleteken. Az élővilágban az állatok közül az elefántoknál és a delfineknél figyelték meg, hogy sérült társaikat körülveszik. A többiek hagyják elpusztulni a betegeket.

A XVII. sz. végén számos írás keletkezett a kórházakban uralkodó viszontagságos körülményekről, ahol az ápolás-gyógyítás feltételei egyáltalán nem voltak vonzóak.

Az ápolási reform nagy apostolaként említhetjük Charles Dickens író (1812 - 1870), aki írásaiban részletesen foglalkozott a tarthatatlan kórházi körülményekkel.

A tudomány, ezen belül is az orvostudomány fejlődésének felgyorsulása maga után vonta az ápolás képzésének fontosságát. Ilyen körülmények közt jelentette be Florence Nightingale, hogy kórházi ápolónő akar lenni. Megnemesíteni ezt a hivatást a szenvedő betegek ezrei érdekében.

A gazdag család felháborodott és elutasította a lány elképzelését, ő azonban nem tett le tervéről, gyűjtötte és tanulmányozta a betegségekre, egészségre, kórházakra vonatkozó írásokat. Kórházakat látogatott, tapasztalatokat gyűjtött. Így jutott el a krími háborúba, a sebesült angol katonák ápolására 38 fős csapatával.

A XIX. században legenda született egy emberfeletti lelki erejű fiatal nőről, aki a háború véres borzalmai között emberek ezreinek életét mentette meg. Ma Londonban a Szt. Thomas Kórház szomszédságában található a Florence Nightingale Múzeum. Háborúból hazatérte után betegápoló iskolát szervezett, tankönyvet írt, megreformálta az ápolást.

Florence Nightingale születésnapján, május 12-én ünne-

peljük szerte a világon az Ápolónők Nemzetközi Napját.

Az ápolás az utolsó évszázadban rohamléptekkel fejlődött. Az USA-ban Mary Adelaide Nutting lett az ápolástan első egyetemi tanára.

Az ápolás fejlődése során az elméletek, ápolási modellek kidolgozása szükségesszerűvé vált. Az interperszonális kapcsolat fontossága, az alapvető szükségletek figyelembe vétele, az ápolási folyamat, a holisztikus felfogás a diplomás ápolók számára természetes.

Jean Watson (1979) szerint az ápolás filozófia és tudomány. Az ápolás célja az egészségnevelés, a beteg egészségének helyreállítása, a betegség megelőzése.

A hazai ápolás 1000 éve

A honfoglalás előtti magyar társadalomra a táltos, mint gyógyító ember a jellemző. Az ápolást családon belül oldották meg. A személy értékét a társadalomban elfoglalt helyzete határozta meg, így az akkori értékrend alapján a harcos, a vitéz volt a legfőbb érték.

Gyökeres változás állt be, amikor népünk fennmaradásának érdekében hazánk a keresztény Európához csatlakozott. A szegénygondozást az egyházhoz csatolták, erre a célra az egyházi vagyon negyede szolgált. Később bőkezű adományozók is részt vettek e nemes feladatban.

A szegénygondozásra jutó negyedből az utasokat meg-

vendégelték, a szükségét szenvedőket segélyben részesítették és ápolták a betegeket.

A XIII. századtól az okiratok szerint az intézményi ellátás lép előtérbe. A kolostorok mellett legtöbbször kórházakat is építettek.

A népvándorlás viharainak elültével a szerzetesek nyújtottak utat Európa országaiban a kereszténységnek és a polgárosodásnak. Így hazánk történetében is fontos szerep jutott a szerzeteseknek, akik

szolgálatot tettek nemzetünk erkölcsi és anyagi művelődését illetően. Az első kolostorok megjelenése Pannonhalma, Bakonybél, Pécsvárad településekhez kötődik. A bencések mellett sorra alakultak a szerzetesrendek, a férfiak mellett a női szerzetesrendek is meghonosodtak hazánkban, melyek mellett szintén működtek kórházak.

A kolostori kórházak élén a kórház-mester vagy igazgató állt, mellette voltak szerzetes-társaik és a szolgálatukra rendelt cselédség.

A Szt. Margit-legendából tudjuk azt is, hogy a szerzetesek nemcsak a kórházban ápolták a betegeket, hanem a rászorultakat otthonukban is látogatták.

A II. kereszties hadjárat alka-

lmával (1147) az átvonuló sereggel hazánkba érkeztek a János lovagok. II. Géza támogatta a letelepedésüket.

A tatárdúlás után főként Olaszországból visszatelepedett lovagok csakhamar helyreállították a rendházakat és a mellette működő kórházakat is. Így Esztergomban, Székesfehérváron, Nagyváradon, Pozsonyban.

A legnehezebb feladat a leprások ápolása volt, ezt a tevékenységet számos szerzetesrendi ispotály végezte, de újakat is építettek (Debrecen, Sárospatak, Kolozsvár, Brassó, Kassa stb.).

Ahol nem volt egyházi intézmény, ott a városnak kellett gondoskodnia ispotály létesítéséről és fenntartásáról.

Erre a célra az adókból különítettek el pénzt. A betegek gondozását fizetett személyekre bízták.

Működtek még hazánkban tábori egészségügyi szolgálatok, különböző minőségű ápolást biztosítva a sérült katonák részére.

Az első, mai értelemben vett kórház 1824. körül épült Egerben. A hazai kórházügy fejlődésének első szakaszában Mária Terézia és II. József intézkedései nyomán a szegénygondozással szorosan összefonódott kórházügy megpróbált különválni. A magyar ápolástügy és ápolóképzés központjainak a szerzetesrendek kórházait és a helyőrségi kórházakat kell tekintenünk, ahol a gyakorlati képzés mellett bizonyos elméleti ismereteket is elsajátítottak a férfi és női szerzetesek. II. József rendelete a képzésért az orvost, vagy a sebészt tette felelőssé.

Veres Tamásné
ápolási igazgató

AZ ÁPOLÁS TÖRTÉNETE (III.)

A 100 éves Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Jósa András Kórház életének kezdeti és jelenlegi néhány adata: az 1900. évi Betegforgalmi kimutatás szerint a 160 betegágyas kórház személyzete: 1 igazgató főorvos, 2 orvos, egy gondnok, egy kórházi ellenőr, egy írnök, négy férfi és hét női ápoló, néhány fős segédszemélyzet.

Ma a 2114 ágyas kórházban 820 ápoló az ágy mellett, 700 asszisztens a műtőkben, szakrendelőkhöz és a diagnosztikában, valamint 180 beteghordó és műtősség szolgálja a betegellátást az ápolás vonalán.

A XIX. sz. közepétől egyre fontosabb szerepet játszottak az ápolásban a világiak is, az egyre aggasztóbb ápolásügyi kérdéseinek megoldásaként.

Bugát Pál 1840 novemberében javasolja az Orvosi Társaságban: „Szűnjenek meg a különböző orvosi osztályok, s csak két osztálya legyen az egyetemnek orvosrendnek, tanulmányi kórápolók és tulajdonképeni orvosok.”

Az 1840-es egészségügyben az ápolót legtöbbször még csak nem is említik!

Bugát pedig az ápolóképzést is megtervezi.

A nőket is alkalmasnak találja az ápolásra, különös tekintettel a szülés körüli teendők végzésére.

Ha a sors hozzánk kegyesebb, hazánk lehetett volna a boldog ország, ki az ápolás reformgondolatával megelőzte 20 évvel a világhatalommal rendelkező Angliát! Londonban 1860-ban nyílt meg a szakképzett, modern betegápolást tanító Florence Nightingale Iskola.

A modern betegápolás eszmei megteremtőjének Bugát Pált kell tekintenünk.

Az 1848-as forradalom idején újra felmerül a képzett ápolók kérdése. A sebesültek ellátása főleg a férfiakra, kevésbé sérült katonákra hárul. Flór Ferenc nagy lehetőséget látott a nők ápolótevékenységében, azonban sok hadiorvos ellenezte ezt. Kossuth Lajos javaslatára az önkéntes női

ápolókat mégis igénybevétték a kórházparancsnokok.

Kossuth Lajos a női ápolók rendszerét azzal is megerősítette, hogy 1949. április 16-án országos főápolónővé kinevezte Mészlányiné Kossuth Zsuzsannát, a hűgát.

Kossuth Zsuzsanna szemléi során minden intézményt felkeresett, utasításokat adott a megfelelő változtatásokra, közel 70 új kórház létesítésére tett javaslatot, biztosította felszerelésüket, ápolónői személyzetüket és élelmiszerük megszervezését.

A szabadságharc bukása után börtönbe vetették, az osztrák hadifoglyok vallomása alapján engedték szabadon, akik tanúskodtak, hogy „csak ápoló” volt egyformán humanusan bánt osztrákokkal, magyarokkal.

1876-ban tv. szabályozta a kórházügyet, ezen belül a betegápolást, mely egészen a II. világháborúig érvényben volt.

Az ápolásban, ápolóképzésben az 1881-ben megalakult Magyar Vöröskeresztnek is jelentős feladata volt, lefordították és kiadták Theodor Billroth Ápolástan c. könyvét.

A képzés megszervezése, a tantervek kidolgozása Korányi Frigyes egyetemi tanár és társai érdeme. 1881-től szerveztek hivatásos ápolóképzést.

1885-től a Vöröskereszt kórházán belül létrehozták a Betegápolói Intézetet, mint oktató és módszertani központot.

Ezt követően az ápolóképzés mind Európában, mind hazánkban állandóan fejlődött, de az ápolóhiány mindig jellemző volt. Fontos lépésként említhetem 1988-ban Buda-

pesten az Orvostovábbképző Egyetem Egészségügyi Főiskolai Karán megalapították a diplomás ápolóképzést. Ma már hét képzési helyen, így Nyíregyházán is folyik a diplomás ápolóképzés az Európai Közösség előírásai szerint.

1993. szeptember 15-vel a Népjelölti Miniszter Ápolási Főosztályt létesített.

Az ápolás, mint hivatás a saját szakmaiságából táplálkozva már nem az orvosi tevékenység függeléke, hanem a tudományból részesülő diszciplína.

A WHO szerint ugyanis: „azokban az országokban, ahol az ápolást nem fejlesztik, a lakosság egészségi állapota nem tükrözi vissza az orvoslás fejlettségi szintjét.”

1989. május 20-án a Magyar Kórházszövetség keretében működő Ápolási Szekció jogutódjaként megalakult a Magyar Ápolási Egyesület. Működése kiterjed az ország egész területére. Egyebek között tagja az Ápolónők Nemzetközi Tanácsának (ICN) több nemzetközi szervezettel kapcsolatot tart, így az Egészségügyi Világszervezettel a WHO-val is.

Az egyesület célja és feladata: az ápolói hivatás társadal-

mi rangjának emelése, az ápolás minőségének növelése, az oktatás-képzés, tudományos kutatás színvonalának emelése. Tagjai lehetnek azok az államilag elismert közép- vagy felsőfokú egészségügyi képzéssel rendelkező szakemberek, akik egyetértenek a MÁE céljaival.

Az Egyesület fő szervezője az évenként megrendezésre kerülő Egészségügyi Szakdolgozók Országos Tudományos Kongresszusának.

A Kamarává alakulás küszöbén áll.

Végezetül a 100 éves Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Jósa András Kórház életének kezdeti és jelenlegi néhány adata:

Az 1900. évi Betegforgalmi kimutatás szerint a 160 betegágyas kórház személyzete: 1 igazgató főorvos, 2 orvos, egy gondnok, egy kórházi ellenőr, egy írnök, négy férfi és hét női ápoló, néhány fős segédszemélyzet.

Ma a 2114 ágyas kórházban 820 ápoló az ágy mellett, 700 asszisztens a műtőkben, szakrendelőkhöz és a diagnosztikában, valamint 180 beteghordó és műtősség szolgálja a betegellátást az ápolás vonalán.

